

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
імені Івана Боберського

Кафедра теорії спорту та фізичної культури

Передерій А.В.

ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ У СПОРТІ

Лекція з навчальної дисципліни
“ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА СПОРТУ ВИЩИХ ДОСЯГНЕНЬ”

“ЗАТВЕРДЖЕНО”
на засіданні кафедри ТС та ФК
„19” серпня 2024 р. протокол № 1
Зав. каф _____ Ю.Бріскін.

Професійна діяльність в спорті.

1. Структура навчальної дисципліни ТМСВД
2. Спорт як сфера професійної діяльності.
3. Види професійної діяльності в спорті.
4. Характерні риси спорту як сфери професійної діяльності.
5. Фактори середовища, що впливають на роботу тренера.

1. Структура навчальної дисципліни ТМСВД

Дисципліна-практикум «Теорія і методика спорту вищих досягнень» спрямована на оволодіння студентами спеціальними знаннями та методичними навичками самостійної, творчої поліфункціональної діяльності спеціаліста з Олімпійського та професійного спорту, тренера спорту вищих досягнень. Дисципліна узагальнює наукові і практичні відомості про професійну діяльність в спорті, розкриває сутність підготовленості та професійних завдань фахівця, обґрунтовує підбір специфічних прийомів професійної діяльності тренера та спортивного функціонера. Дисципліна розкриває закономірності адаптації в спорті, особливості реакцій організму спортсмена на різноманітні тренувальні та змагальні навантаження, механізми втоми та відновлення. Значення дисципліни в системі підготовки висококваліфікованих спеціалістів визначається не лише кількістю необхідних для студентів знань і професійних вмінь, але і тим, що вони дозволяють студенту усвідомити особливості своєї майбутньої діяльності.

Програма навчальної дисципліни включає такі змістові модулі та теми: **Тема 1.** Професійна діяльність в спорті. **Тема 2** Тренер-професіонал. **Тема 3.** Специфіка дидактичних принципів в спорті. **Тема 4.** Педагогічна діяльність тренера. **Тема 5.** Психологічні чинники успішності процесу підготовки. **Тема 6.** Основи теорії адаптації та закономірності її формування у спортсменів. **Тема 7.** Адаптація опорно-рухового апарату та функціональних систем. **Тема 8.** Вплив

навантаження на організм спортсмена. **Тема 9.** Втома та відновлення в системі підготовки спортсменів.

Зміст лекційних занять закріплюється на семінарських заняттях та під час виконання самостійних завдань: аналіз правових документів, що регламентують професійну діяльність фахівця сфери спорту, реферат-роздум «Тренер-кумир», мультимедійна презентація «Роль спортсмена в сучасному суспільстві», план позатренувальних заходів збору, план формування традицій команди, аналіз адаптаційних змін, що відбуваються під впливом тренувальних навантажень різної спрямованості, адаптація функціональних систем до фізичних навантажень (на прикладі обраної спеціалізації, характеристика тренувальних навантажень спортсменів та ін. Важливим компонентом дисципліни є практичні модулі: практика діяльності спортивної організації та практика організації спортивних заходів

2. Спорт як сфера професійної діяльності.

Як відомо, спорт – діяльність, формувальним чинником якої є змагання. Своєю чергою, змагання спрямовані на досягнення відповідного спортивного результату. Невід’ємною частиною діяльності в спорті є підготовка до змагань, цілеспрямований тренувальний процес. Таким визначенням ідентифікується «спорт» як окремий специфічний вид діяльності. Воно розкриває спорт лише в «вузькому розумінні» та повністю не відображає усієї повноти явища. В широкому розумінні спорт є потужним соціальним явищем та може розглядатися як вид діяльності, результат діяльності та сукупність цінностей.

Свідчення значущості спорту як виду діяльності є визнання його як важливого чинника досягнення фізичної та духовної досконалості людини, формування патріотичних почуттів у громадян та позитивного міжнародного іміджу держави, визнання фізичної культури і спорту як пріоритетного напрямку гуманітарної політики держави та визнання фізичної культури як важливого чинника всебічного розвитку особистості та формування здорового способу життя (Стаття 4 Закону України про ФКіС).

Згідно з Законом України про ФКіС «Спорт - діяльність суб'єктів сфери фізичної культури і спорту, спрямована на виявлення та уніфіковане порівняння досягнень людей у фізичній, інтелектуальній та іншій підготовленостях шляхом проведення спортивних змагань та відповідної підготовки до них. Спорт має такі напрями: дитячий спорт, дитячо-юнацький спорт, резервний спорт, спорт вищих досягнень, професійний спорт, спорт ветеранів, олімпійський спорт, неолімпійський спорт, службово-прикладний та військово-прикладний спорт, спорт осіб з інвалідністю тощо». В Законі також визначено такі терміни галузі ФКіС

- **масовий спорт (спорт для всіх)** - діяльність суб'єктів сфери фізичної культури і спорту, спрямована на забезпечення рухової активності людей під час їх дозвілля для зміцнення здоров'я;
- **неолімпійський спорт** - напрям спорту, пов'язаний з організацією та проведенням спортивних змагань з неолімпійських видів спорту та підготовкою спортсменів до цих змагань;
- **олімпійський спорт** - напрям спорту, пов'язаний з організацією та проведенням спортивних змагань з олімпійських видів спорту та підготовкою спортсменів до цих змагань;

спорт осіб з інвалідністю - напрям спорту, пов'язаний з організацією та проведенням спортивних змагань з видів спорту осіб з інвалідністю та підготовкою спортсменів до цих змагань

- **дитячий спорт** - напрям спорту, який забезпечує ознайомлення дітей з видами спорту та виявлення їх здібностей до подальших занять спортом.
- **дитячо-юнацький спорт** - напрям спорту, який забезпечує залучення дітей для занять певним видом спорту із дитячого спорту для здійснення їх спортивної спеціалізації та забезпечення умов для переходу до резервного спорту.
- **резервний спорт** - напрям спорту, який забезпечує у порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері фізичної культури та спорту, здійснення

відбору обдарованих дітей та молоді для занять певним видом спорту, створення умов для максимального розвитку їхніх індивідуальних здібностей з метою досягнення високих спортивних результатів, забезпечення умов для переходу до спорту вищих досягнень та поповнення основного складу національних збірних команд.

- **спорт вищих досягнень** - напрям спорту, який забезпечує залучення спортсменів з резервного спорту шляхом подальшої спеціалізації та індивідуалізації їхнього навчально-тренувального процесу з певного виду спорту для підготовки та участі у спортивних змаганнях всеукраїнського та міжнародного рівнів.
- **службово-прикладний та військово-прикладний спорт** - це напрям спорту, пов'язаний з виконанням військовослужбовцями і працівниками Збройних Сил України, інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб своїх службових обов'язків.
- **професійний спорт** - комерційний напрям діяльності у спорті, пов'язаний з підготовкою та проведенням видовищних спортивних заходів на високому організаційному рівні з метою отримання прибутку.

Для характеристики спорту як сфери професійної діяльності важливо розуміння окремих термінів та положень, що подаються в Законі України про фізичну культуру і спорт. Але, слід підкреслити, що тлумачення деяких з них носять нині дискусійний характер.

На сучасному етапі розвитку спорту відбувається інтеграція окремих його форм функціонування (видів соціальної практики спорту). Це передусім стосується олімпійського і професійного спорту.

Олімпійський спорт - міжнародний, багатофункціональний спортивний рух, що спрямований на пропаганду загальнолюдських гуманістичних вартостей відповідно до концепції олімпізму. Принциповою особливістю олімпійського спорту є наявність змагальної діяльності та підготовки до неї, а основною метою - досягнення максимально можливого результату в олімпійських видах

спорту. Однак, крім того досягаються інші важливі соціальні цілі - зміцнення здоров'я, фізичне та моральне вдосконалення людей, розповсюдження принципів олімпізму, розвиток міжнародної співпраці і т.ін. Існує думка, що Олімпійські ігри давно вже є змаганнями професіоналів. Дійсно, з Олімпійської хартії зникло поняття «аматор», спортсмени-профі беруть участь в Олімпійських іграх, олімпійці отримують гроші за свої заняття спортом, віддають їм до 8 годин щодня, до 2000 годин на рік, не мають можливості займатися іншою діяльністю. Але не можна ідентифікувати олімпійський та професійний спорт. Професійний спорт, на відміну від комерціалізованого спорту вищих досягнень (в першу чергу, олімпійського) являє собою індустрію розваг. Його слід розглядати, перш за все, як сукупність інкорпорованих фірм-клубів, головне завдання яких полягає у продажу спортивного видовища та отримання прибутку. «Професійна ліга - це цілеспрямована група, що свідомо створена для вирішення специфічних завдань - таких як прибуток, послуги суспільству та розваги» (І.Леонард, Іллінойський університет, 1988). Основна відмінність ОС та ПС полягає в тому, що олімпійський спорт, попри трансформацію багатьох його ідеалів в цілому служить суспільству, а професійний спорт - особі. Безперечно, він виконує і певні суспільні функції, але комерційна спрямованість переважає над усіма сторонами, навіть спортовою. Головним в світі професійного спорту є питання: «Чи це вигідно?» Наприклад, президент НХЛ (1977-1992 рр) Дж.Зиглер на питання: «Чи слід позбутися бійок у хокеї?» - відповів: «Мені однаково. Для мене важливо давати «продукцію», що подобається людям. Вони готові платити за бійки. То нащо їх виключати?» Для професійного спорту характерна низка особливостей, що відрізняють його від олімпійського спорту: орієнтація на розвиток тих видів, що здатні давати прибуток; прагнення організації професійного спорту створити та підтримувати в змаганнях атмосферу жорсткої конкуренції; прагнення формувати в кожному виді професійного спорту еліти («moneyman»), причому для популяризації зірок використовуються не лише спортові показники, але й спосіб життя, хоббі, прибутки, забобони тощо; ефективна система соціального захисту спортсменів-профі. В цьому велику роль ві-

діграють асоціації гравців (своєрідні профспілки та агенти-посередники, які укладають від імені спортсмена всі угоди та вкладають кошти спортсмена в той чи інший бізнес, чим забезпечується життя після закінчення спортивної кар'єри; експансія американського професійного спорту в Європу; специфічна методика відбору, підготовки, контролю. В ігрових видах професійного спорту спортсмени готуються значну частину року індивідуально; тренер за цю частину роботи відповідальності не несе, а лише вимагає відповідного рівня підготованості, навіть ваги спортсмена (що, до речі, регламентується і контрактом спортсмена). Таким чином, підготовка спортсменів в професійному спорті відзначається різноманітністю, може не мати об'єктивного обґрунтування, а базуватися на поглядах самого спортсмена та його консультантів. Разом з тим, добре розробленою та високоефективною є система командної підготовки безпосередньо до змагань. Про це свідчить навіть склад тренерів (на прикладі американського футболу): головний тренер, його асистент, тренер з нападу, тренер з захисту, тренер-координатор нападу, тренер з силової і фізичної підготовки, всього 12-14 осіб. Таким чином в олімпійському спорті більш обґрунтовані питання побудови багаторічної підготовки, методики розвитку фізичних якостей і т.ін., в професійному спорті - методики управління змагальною діяльністю, безпосередньої підготовки до змагань, командної підготовки, медичного забезпечення тощо.

Одже, спорт як вид діяльності – явище багатогранне та динамічне. В ньому органічно поєднуються велика кількість як традиційних давно існуючих, так і новітніх видів соціальних практик спорту (наприклад, кібеспорт), що з'являються в останні роки та набувають широкої популярності.

Спорт як результат діяльності можна розглядати як сформовану систему знань, рівень підготовленості (фізичної, технічної, тактичної тощо), рівень функціональних можливостей, спортивну тілобудову, спортивний характер, соціальний статус особистості.

Спорт як сукупність цінностей включає духовні і матеріальні цінності, а саме етичні цінності спорту («Fair play»), ставлення до суперника, ставлення до

тренера, командний дух тощо), науку про спорт, спортивну інфраструктуру, спортивний інвентар, одяг, взуття, спортивну моду тощо.

3. Види професійної діяльності в ОіПС

Згідно з класифікатором професій (Національний класифікатор України. Класифікатор професій ДК 003:2010) та освітньо - професійною програмою магістра фізичної культури і спорту передбачено призначення спеціаліста для роботи в спортивних школах різних категорій, непрофесійних і професійних командах, секціях колективів фізкультури, спортивних клубах і організаціях різних форм власності, спеціалізованих науково-дослідних закладах, закладах середньої та вищої освіти, міських, районних, обласних та державних органах управління фізичною культурою і спортом. Передбачається робота спеціаліста на різноманітних первинних посадах, зокрема тренер-викладач в організаціях різних форм власності, спеціаліст другої та першої категорії в державних та громадських структурах управління фізичною культурою і спортом, науковий співробітник, викладач середньої та вищої освіти різних форм власності тощо. Разом з тим, поліфункціональна діяльність тренера-викладача в спорті вимагає виконання функціональних обов'язків, що пов'язані із кваліфікованим формулюванням технічних завдань фахівцям блоку забезпечення системи підготовки спортсменів. Це фахівці різних професій - науковці, медики, інженерно-технічні працівники, психологи тощо.

4. Характерні риси спорту як сфери професійної діяльності

- Конкурентність/конфліктність («конфлікт» - зіткнення протилежних інтересів і поглядів...)
- Висока емоційність діяльності
- Високий рівень психічного і фізичного напруження
- Публічна діяльність, що вимагає високого рівня соціальної активності (*робота з людьми/дітьми/батьками*)
- Динамічність явища «спорт» (врахування сучасних тенденцій розвитку спорту в суспільстві, тенденцій розвитку окремих видів спорту, зміна

ставлення до тренувального процесу і спорту в цілому від абсолютної самопожертви до «бодіпозитиву», зміна вимог до діяльності тренера від беззаперечного авторитету до демократичного підходу в роботі зі спортсменами, орієнтація спорту на сферу послуг тощо).

5. Фактори середовища, що впливають на роботу тренера.

На діяльність викладача-тренера впливають **фактори середовища** в якому працює:

- побудова владних структур держави і структура суспільства;
  - закономірності і тенденції розвитку суспільства;
  - соціальні процеси, що відбуваються в суспільстві;
  - соціально-економічні і кліматичні умови регіону, в якому працює фахівець;
  - склад населення (вік, стать тощо) і традиції регіону;
  - відношення різних верств населення (вік, стать, соціальний статус) до спорту;
  - наявність та якість спортивних споруд регіону та місця праці фахівця;
  - кадрове забезпечення регіону і місця праці;
  - професійні спортивні зв'язки з іншими регіонами країни та спортивними організаціями інших країн;
  - перспективи розвитку олімпійського та професіонального спорту і можливості досягнення високих спортивних результатів та економічних показників.
- Основним **об'єктом** професійної діяльності викладача-тренера з олімпійського та професіонального спорту є масовий, базовий, олімпійський та професіональний спорт. Специфічним об'єктом діяльності є спорт інвалідів. **Предметом** професійної діяльності викладача-тренера з олімпійського та професіонального спорту є процес підготовки спортсменів.

Для людини, яка обрала життєвий шлях тренера можуть бути корисними поради Джеймса Каунсилмена. 1. Залишайтеся енергійними та життєрадісними. Всім своїм виглядом демонструйте головну думку: "Я закоханий у свою ро-

боту. Я щасливий бути тут". 2. Підкреслюйте, що ви і спортсмени єдине ціле. Хай чують Ваш внутрішній голос: "Давайте працювати разом", "Ми одна команда", "В нас одна мета". 3. Залишайтеся оптимістами, демонструйте впевненість в успіху, але впевненість не є самовпевненістю. Твердо оцінюйте можливості команди та кожного спортсмена. Впевненість формується через вдалі виступи. Досягніть перших успіхів та створіть атмосферу оптимізму.